

Af Kildebrønde Sogns Kirkebøger fra 1813—1907.

Ved Lærer L. J. Dyré.

For nogle Aar siden havde jeg under en Vacance i Præsteembedet Sognets Ministerialbøger for et lille Hundred Aar til Forvaring her i Kirken i et Par Maaneders Tid.

Det faldt mig da ind, at der af dem maatte kunne udtrages et og andet, som kunde give Bidrag til de sidste Par Aarhundreders Tidsbillede, og mit Haab blev da heller ikke skuffet.

Vel ser en Ministerial- eller, som det oftest populært hedder, Kirkebog ikke ved første Øjekast overdreven livlig ud. Men giver man sig Tid og Ro til at gennempløje det knagtørre Stof, finder man hyppig ikke saa lidt endda saavel til Underholdning som til Belæring.

I den Tanke, at det kunde bidrage til, at ogsaa andre, med større Materiale til Raadighed og rigeligere Tid og Dygtighed, kunde faa Lyst til at optage lignende Under søgelser, skal hermed gives en kort Udsigt over de indvundne Resultater.

Siden de forskellige Provinsarkiver er bleven ordnet, indsendes dertil efterhaanden de ældre Kirkebøger, Kontramministerialbøgerne, der føres af Skolelæreren — eventuelt Klokkerkontoret — 10 Aar, og Hovedministerial-

bøgerne, der føres af Præsten, c. 100 Aar efter, at de er blevet udskrevne.

I ældre Tider skulde det ikke være et sjældent Syn at se de mest medtagne Eksemplarer gøre Tjeneste som Legetøj for Præstens eller Degnens Børn eller paa anden Maade. Nu betroes altsaa kun eet Eksempel af det sidste Hundredaars Bøger til Opbevaring i selve Sognene hos Præsten.

For Kildebrønde Sogns Vedkommende gaar Bøgerne tilbage til 1813, altsaa 103 Aar, hvad der vil forekomme Ikke-Historikere et meget udstrakt Tidsrum, især naar det iagttages, at den ældste Person af alle deri nævnte er født i Aaret 1731 og altsaa rækker langt ind i Holbergs Tid og næsten tilbage til Tordenskjolds Dage.

Fra 1813 til 1847 finder man Bøgerne førte af en Sognepræst, senere Provst, Mellerup, som med en fast og nydelig Gaasefjerspen har optegnet Folkets Hovedidrætter fra Vuggen og til Graven med en Skrift saa pyntelig og sirlig, at det ordentlig kan vække nu-levendes Beundring, om ikke Misundelse. Det vil nemlig straks staa klart for enhver Kaligraf, at det er absolut umuligt, selv med den fineste Tegnepen, at fremstille Magen til gamle Mellerups Bogstaver.

I det hele har den gamle Sjælehyrde nydt saa stor en Respekt, at hans Billede længe har staaet levende for Eftertiden. Det er endogsaa sagt, at Klokkeren — d. v. s. Ringeren — mange Aar efter hans Død har set ham aldeles tydelig i Greve Kirkes Kløkketaarn. Men Ærefrygten har glædeligvis tillige haft en betydelig Tilsætning af Kærlighed ifølge gamle Folks samstemmende, troværdige Udsagn.

Provst Mellerup har aabenbart ogsaa givet sig af med en hel Del mere end sit Fadervor. Det ses saaledes, at han har taget sig med Iver og Held af Vaccinationen og rimeligvis da ogsaa med adskilligt mere af det til Børgerheld sigtende. De fleste Børn har han selv vaccineret, efterhaanden assisteret af en hel Række Læ-

ger med respektindgydende Navne og Titler, lige fra de bistert udseende og klingende »Districtschirurg Rauchmaul i Roskilde, Regimentschirurg Stebusch og Districtslæge Busch fra København« og til de mere dansk og fredssommeligt lydende »Doktor Mynster i Lyngby og Doktor Seidelin i Køge«. Og Resultaterne af D'hr.s Anstregelser kunde de være bekendt. Thi medens i Aaret 1813—14 en Fjerdedel af den konfirmerede Ungdom havde haft de naturlige Kopper, saa gaar Tallet paa 3 Aar ned til en Sjettedel og derefter til nogle faa, sporadisk optrædende Tilfælde. Af Fortegnelsen over Folk, der er indtraadt i Ægtstanden, og som omfatter ældre Aarsklasser end de konfirmerede, ses, at fra 1813 til 1820 havde mindst de tre Fjerdedele haft de naturlige Kopper, medens kun en lille Fjerdepart havde sikret sig derimod ved Vaccination. Fra 1820 gaar Tallet rask nedad til Halvparten, Tredieparten, Fjerdeparten, og i 1833 har endogsaa kun 1 af 20 haft de naturlige Kopper.

Hvad de gamle Kirkebøger ubarmhjertigt slaar ned, er den ret almindelig udbredte Tro, at Folk i gamle Dage blev ældre end nu. Ganske vist naaede Fattiglem Ole Jensen den høje Alder af 92 Aar, ligesom i det hele Fattiglemmer regelmæssig kunde glæde sig ved et langt Liv, hvilket ingenlunde geraader de Tidens Fattigpleje til Skam. Og for Christoffer Hansens Enke, Ellen Pedersdatter, der »boede ved Kildebrønde Bom« og nød en saa bomstærk Helbred, at hun døde 1822 i sit 91de Aar, var Tidsafstanden til Carl 12.s og Tordenskjolds Dage kun en halv Snes Aar. Men ellers var Gennemsnitsalderen, beregnet efter de omtrent 1200 Dødsfald, der falder i de tre Slægtled: 1813—1907 jævnt stigende fra $54\frac{1}{2}$ til $61\frac{1}{2}$ Aar, altsaa med 7 Aar. Naar vel at mærke Dødsfaldene i det første Leveaar regnes fra. Thi i det første Leveaar dør mellem en Fjerde- og Femtedel, og for Tiden netop en Fjerdedel. I de øvrige Børneaar til 14 Aar er derimod Dødeligheden gaet ned med ikke mindre end 50 pCt. Et andet Forhold, der ogsaa er egnet til at vække Undren,

er, at Levealderen for samme Tidsrum er et Par Aar højere for Mænd end for Kvinder. Dette finder ikke tilstrækkelig Forklaring ud af den Omstændighed, at 3 Kvinder for samme Tidsrums Vedkommende vilkaarlig forkortede deres Dage og tog Livet af sig selv, den ene, og det den fornemste, »i Vildelse«, de to andre, af ringere Stand, uden opgivet Motiv.

I Tilfælde af Selvmord skulde Stiftamtmandens Erklæring iøvrigt indhentes. Ved Slutningen af Frederik den Sjettes Regering gik det ret strengt til. Da resolve-redes det, at Jordefærden ved en saadan Lejlighed skulde foregaa i al Stilhed uden mindste Ceremonier, hvorimod et Par Aar senere de sædvanlige Ceremonier nok maatte iagttages, men Stilheden bevares. Saafremt dette ikke kan ses som et Udslag af den mere liberale Tankegang, der blev raadende under Kristian den Ottende, kan Begrundelsen næppe søges andet Steds end i den Omstændighed, at der i Frederik 6.s Tid var Tale om en stakkels Husmand fra Strøhusene, medens det i Kristian 8.s Tid var en saa velanset Medborger som en Gaardmand fra Hundie, den sørgelige Skæbne overgik. Det kan desværre heller ikke dølges, at de gamle Kirkebøger røber nogen Tendens i Retning af at gøre Standsforskel.

Paabudet om Stilhed ved Jordefærden røber ligeledes, at Stilheden ellers ikke var det særegne ved et »Gravøl«. Ifølge Historikernes Granskninger ansaas nu ogsaa Begravelsen som det sidste Gilde, den afdøde gjorde for Slægt og Venner (jfr. Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden, 14de Bind), hvorfor et vist festligt Præg, tilsat en vis Grad af Gemytlighed, ansaas som temmelig passende og mest ærefuldt for den afdøde. Ja, en ikke utroværdig Beretning vil endogsaa vide, at et Ligtfølge paa Hedeboegnen engang forkortede den lange Vej til Kirkegaarden ved Afsyngelsen af en Sang med de kendte Strofer: »Nu Farvel vil jeg dig sige, saa Farvel da Danmark, mit Fædreland!« Det var da ogsaa en almindelig Regel, at Aftægtsfolk ved Kontrakt sikrede sig

»en hæderlig Begravelse efter Egnens Skik og Brug«, og hertil hørte stedse en til Overdaadighed grænsende Fylde af Mad og Drikke.

Det var en krigersk Tid omkring Aaret 1814, og hvad der hørte ind under Krigsvæsenet, var ramme Alvor for gamle Kong Frederik 6. Saaledes skulde Fødselen af et Drengbarn ufravigelig tilmeldes Generalkrigskommissionen. Et Drengbarn, der blev født 28. April 1814, var ikke kommet med paa Listen 1. Maj 1814, og Præsten undlader ikke at meddele som sin Undskyldning, at Fødselen havde været ham ubekendt. Det uskyldige Barn havde da endelig ogsaa kun unddraget sig 3 Dage af sin Lod og Del i dette Jammerens Aar!

Med Hensyn til at konstatere Indtrædelse af Dødsfald synes man derimod i hin Tid at have taget sig det forholdsvis let. Først fra 1832 findes der Vedtegning om, at Ligsyn er foretaget. Men saa ogsaa ved hver eneste Begravelse. Om denne Forsigtighedsregel har sin Grund i indhøstede sørgelige Erfaringer, lades man dog i Uvidenhed om.

Hvad der bør fremhæves med Ros ved Frederik 6.s Tid, var det nidkære Eftersyn af de kirkelige Forretningers forsvarlige Udførelse. Biskopperne Münter og Mynster kom paa Visitats mindst hvert 10. Aar, hvorimod der senere kunde hengaa over 30 Aar (t. Eks. mellem Martensens sidste og Fogs første Besøg). Om dette er Aarsagen til, at Ministerialbøgernes Tydelighed er gaaet saa stærkt tilbage siden gamle Mellerups Dage, er just ikke helt let at afgøre. Saa meget er i al Fald sikkert, at en af de senere Præsters gotiske Skriftegn er i den Grad dunkle, at man lades i Tvivl om, hvorvidt det er Kapellanen eller Kogekonon, der har foretaget de ministerielle Handlinger, der betegner de forskellige Trin af Kristenmenneskers Livsførelse, medmindre man er saa heldig at være vel indøvet i Brugen og Tydningen af de nu sjældent brugte gotiske Bogstaver. Et ikke afkræftet Sagn vil endogsaa vide, at Postvæsenet, der ellers antages at be-

sidde stor Skarpsindighed i Tydningen af vanskelige Skriftræk, engang har set sig i den beklagelige Nødvendighed at maatte returnere en af den gamle Præstemands Epistler af den Grund, at det var aldeles umuligt at udgranske, hvorhen i den vide Verden den rettelig burde forsendes.

Ellers søgte man at fremme Kirkebøgernes Paalidelighed ved en Forordning om, at Præsterne og Degnene engang imellem skulde jævnføre dem, hvilket traadte i Kraft her fra 1852.

Det kirkelige Aar fra 1. Advents Søndag til sidste Trinitatis Søndag er Grundlaget for Kirkebøgernes Førelse til 1829, hvorefter man gik over til det borgerlige Aar. Et andet interessant Træk, der viser de kirkelige Hensyns og Forholds Overvægt overfor de borgerlige, er, at Læreren benævnes som *H. r. Kirkesanger og Skolelærer* indtil 1848, da *Skolelærer* nævnes først, undertiden endog uden efterføjet *Kirkesanger*.

Titulaturen *Herr* tilfaldt blandt andre af Sognets gode Mænd ikkun Ejeren eller Brugeren af Pile Mølle, der stedse var noget udenfor eller over Bondestanden. Forpagter af Pile Mølle, *Herr Hans Nielsen*, lod i Aaret 1820 sin Datter døbe med Navnet *N i e l s e n*, ikke *N i e l s d a t t e r*, som andre jævne Folk nøjedes med indtil 1856. Da indarbejdedes efterhaanden de mere moderne Synsmaader og Sædvaner under *Pastor van Wylich*, til hvis Hus Overleveringen henlægger Aastedet for de i Fortællingen »Ved Nytaarstid i Nøddebo Præstegaard« oprullede Billeder.

Pile Møllerens Hustru maatte dog nøjes med Titlen *Madame*. Frue forekommer kun én Gang, , nemlig ved en fin Barnedaab hos *Herr P. C. Sibbern* paa Pile Mølle, ved hvilken Lejlighed (*Kaptains-*) Frue *Margrethe Henriette Sibbern* bar, og *Jomfrue Sofie Sibbern* stod hos, medens *Herr Kapitein og Murermester Sibbern*, *Herr Arkitekt Ludvig Friis* og — slet og ret — *Snedkermester Tøpfer* af København stod Faddere. Titlen *F r ø k e n* fin-

des ligeledes kun anvendt en eneste Gang. Og denne Ære overgik en — Skolelærer-datter fra Kildebrønde.

Som en jævn og folkelig Modsætning hertil kan anføres det Træk, at en anden Pile Møller, Herr Hans Peter Lange, har indbudt som Faddere 6 af de Hundie Gaardmænd.

I denne Forbindelse kan nævnes til Fremhævelse af gamle Mellerups Folkelighed, at hans Hustru regelmæssig paatog sig at være Gudmoder for den Kildebrønde Kirkesangers Børn, medens de to Kappelv Gaardmænd, der stedse beklædte de ansvarsfulde Stillinger som Lægdsmand og Sognefoged, var indtegnede som Faddere. At en saadan Barnestads i Skolen har været en almindelig Sognefestlighed, tør næppe betvivles, og at Offeret saavel til den folkekære Præst som til Kirkesangeren har været paa Højde med Festens Omfang, er nok ogsaa saaa temmelig sikkert. Saa at det tør antages, at den gejstlige Jævnhed og Nedladenhed heller ikke har savnet Menighedens Paaskønnelse i Form af den klingende Mønt.

Man skal nu ingenlunde forestille sig, at det kun var de i Samfundet højere stillede, der prangede med de sjældne og fint klingende Navne. Nej, i Modsætning til Nutidens enstonige Andersen, Hansen, Jensen, Nielsen, Petersen osv. flottede Folk sig — og, mærkeligt nok, fortrinsvis Husmændene — med Navne som Hørring, Buch, Nilausen, Cortsen, Thøgersen, Holm, Truelson, Bjerring, Witt, Køie, Hammerum o. s. fr., Navne, der dog ofte ikke gik over paa Børnene. Ja, der findes endog et Eksempel paa, at en Husmand med et meget velklingende Navn ikke fik dette indført for sin Søn, der saa maatte holde sit Indtog i Verden uden Efter- og Slægtsnavn. Forhaabentlig har vedkommende endda klaret sig i Livets Væddestrid.

Af den Skik, de rigtige gamle Sognepræster havde, at lette deres Hjerte ved at give deres Sognebørn deres velfortjente Skudsmaal ved deres dødelige Afgang, er intet tilbage. Det eneste, der minder lidt derom, er de Vidnesbyrd om Kundskab og Opførsel, der indtil for faa Aar

siden meddeltes Konfirmanderne. Til Gengæld viser de en oprigtig Bestræbelse efter at give en rammende og retfærdig Vurdering af Ungdommens moralske og intellektuelle Forhold. I hvert Fald svinger Karaktererne mellem to saa modsatte Yderligheder som *M a a d e l i g* og *U d m. g o d t m e d K r y d s*, den første beskedne Karakter tildelt en Husmandssøn og den sidste en Lærersøn.

Saaledes kunde vel fortsættes længe. Men for at afslutte med en Betragtning, der baade kan anses som aktuel og fornøjelig, skal tilsidst fremsættes en lille Ægteskabsstatistik for de omhandlede 94 Aar.

I dette Tidsrum er indgaaet 478 Ægteskaber, og 35 Enker og 43 Enkemænd har i den Grad følt Ensomhedens Tyngde, at de paany har ladet sig smede i Hymens Lænker.

Gennemsnitsalderen for det 1. Ægteskabs Indgaaelse er for Mænd $27\frac{1}{4}$ og for Kvinder $24\frac{1}{2}$ Aar. Tages Tidsrummet 1813—1849 for sig, har man 186 Ægteskaber, i hvilke 42 Enker og Enkemænd prøver Lykken 2. Gang, og Gennemsnitsalderen for 1. Ægteskab er $27\frac{3}{4}$ og $23\frac{3}{4}$ Aar. For 1850—1880 163 Ægteskaber, men kun 20 Enker og Enkemænd og 27 og $25\frac{1}{2}$ Aar som Gennemsnitsalder. Fra 1880—1907 129 Ægteskaber: 16 Enker og Enkemænd og Gennemsnitsalderen $26\frac{3}{4}$ og $24\frac{1}{2}$ Aar henholdsvis for Mænd og Kvinder.

Paastanden om, at Folk nutildags har for stor Hast med at indtræde i Ægtestanden i Sammenligning med tidligere Tider, har saaledes grumme ringe Støtte i de virkelige Forhold. Og med Hensyn til de ældre, fornuftigere og erfarne Folk, hvortil vel Enker og Enkemænd maa henføres, er Forholdet endogsaa omvendt i dobbelt Grad.

Hvad der ligeledes kan fremhæves til Trøst for rette vedkommende er, at Haabet ikke nænner at beskæmme de ældre Ungmøer: Indtil det 55. Aar har Lykken huldtilsmilet dem, og for Enker svinder Haabet endda først efter det fyldte 56. Aar.